Я розкажу вам про свого приятеля Володьку. Тільки не думайте, що коли мені сорок п'ять років, то Володьці теж неодмінно мусить бути сорок п'ять років.

Ні, як правду сказати, то цей хлопець трохи-таки молодший за мене. Йому, може, й одинадцяти не було, але ви бачили б, що то за брава дитина! Він, мабуть, найсильніший за весь свій клас і білявий такий, що як вигорить влітку, то здається, що на голові у нього не волосся, а збита в піну сметана.

Познайомилися ми так. Того літа мене послали в колгосп імені "Першого травня". Там треба було будувати електростанцію.

Отже я познайомився з селом, познайомився з річкою і, зібравши всі потрібні мені відомості, сів у саду за столик та й потонув у всякі потрібні мені обчислення.

Хоч тепер я й інженер, але колись я сам був хлопцем і дуже любив їсти лопуцьки. То й тепер, натрапивши в садочку .на кущ молочаю, я зірвав кілька молочаїв і Цоклав їх біля себе на столі. Не випускаючи з рук олівця, я став одне по одному жувати ці стебельця, і так жував, поки на столі не залишилося ні одної молочаїнки.

— Шкода, що мало нарвав,— сказав я вголос,— бо в цьому селі молочай, мабуть, найсолодший на світі.

Тільки я встиг це сказати, як вишняк біля мене зашелестів і з куща показалася спочатку голова, потім двоє очей і то таких голубих, що й уявити важко. Від несподіванки я випустив з рук олівець. Кілька хвилин ми мовчки дивилися один на одного, а

потім голубі очі посміхнулися і водночас я почув дуже приємний голос, причому голос хлоп'ячий, бо та голова, як і очі, належала хлопцеві, і хлопець той вже стояв біля мене.

— Не лякайтесь,— сказав він мені,— це я, Володька. Здрастуйте!

— Здоров,— відповів я і спитав його: — А чого б то я мав, Володько, лякатися? Невже я так на боягуза скидаюся?

— Бо мене всі бояться,— відповів Володька,— геть усі хлопці. Я вмію боротися, битися на рапірах, боксувати. Юрка я кладу на спину одним пальцем. Микола для мене просто пхе, а про всіх інших і казати не варт. Ви подивіться, які в мене мускули! Тільки з Олежкою ми силою нарівні.

Мускули в нього були справді розвинені, і весь він був тугий, пружинистий, завзятий.

— То що ж —"ти до мене прийшов боксувати, битися на рапірах, чи як? — спитав я Володьку.

— Чого там битися,— відповів він, посміхаючись,— мені просто цікаво, що ви тут робите, бо сам я добре читаю, пишу, малюю і почерк у мене на п'ять. Скажу вам, коли б я умів добре рішати задачі, то став би найкращим учнем у класі.

— Ну, що ж,— сказав я,— коли ти прийшов не битися, то значить у гості. Сідай, побалакаємо, що воно і як.

Я посунувся на лавці, Володька сів біля мене, помовчав трохи і раптом сказав:

— Ви про лопуцьки, а в мене своя справа. Ви от зважте — мені вже скільки років, а я ще ніколи не будував електростанції і навіть не знаю, як це робити. У класі у нас цього не проходять. Я вже заглядав у

братову фізику, він у шостому вчиться, так от вірте, хоч ні,— нічого не доберу, просто досада бере.

— Виростеш — все зрозумієш,— сказав я примирливо.— До шостого класу скільки там залишилося — чотири роки і все.

— Мене це не влаштовує,— відказав Володька.— Добре мені діло, чотири роки! Та за цей час всі електростанції побудують, а я, значить, залишуся ні в сих ні в тих. То вже, будь ласка, дуже вас прошу: коли візьметеся будувати, не забудьте про мене. Я хлопець меткий, от правду вам кажу — куди послати, що зробити — враз; одна нога тут, друга там.

Я вам просто скажу, що цей Володька мені одразу сподобався, і я відповів йому:

— Добре, хлопче, я тебе візьму на роботу, тільки наперед скажу — роботи буде до біса, доведеться і побігати, і попрацювати.

Очі у Володьки засвітилися, і він вигукнув:

— Побігати? Та це ж для мене найперше діло. За один день я можу оббігати весь ліс, весь берег, ще й батька одвідати, він на птахофермі працює, а ця птахоферма аж за два кілометри. Кажіть скоріше, куди бігти — я враз!

— Ось що,— сказав я йому,— почекай трохи. Перш ніж бігти, треба ж знати куди і по що. То послухай мене хвилин зо дві.

— Гаразд, я слухаю,— відповів Володька.

З лавки він вже схопився і тепер стояв біля мене, ладний щохвилини зірватися і помчати скільки сили; в блакитних очах його світило

завзяття, а в білому волоссі заплуталася маленька гілочка, що, певне, впала із вишні, під якою ми з ним сиділи.

— Отже ж слухай, Володько, оце що ми беремося електростанцію ставити, то ти сам знаєш, діло дуже гарне. Але клопоту біля неї багатенько. Поглянь: ось план вашого села Шляхового, а оце купа різних відомостей. Так за планом значиться, що на вулиці Ворошилова стоїть сорок шість хат, за списком номер один тільки сорок п'ять, а за списком номер два та номер три по п'ятдесят одній хаті. А що ж це значить, Володько? Це значить, що мені треба залишити свої обчислення і йти перевіряти, скільки там хат по вулиці Ворошилова. Ось як стоїть справа. А тепер скажи мені, Володько, чи зміг би ти промчатися по вулиці Ворошилова і точно полічити всі хати? Як туди будеш бігти, лічи тільки по праву руку, а як назад, то по ліву! Га? Чуєш, Володько?

— Полічити, скільки хат по, вулиці Ворошилова? — вигукнув Володька.— Та й тільки? Та я враз...

І перше ніж я встиг отямитися, Володьки вже не було біля мене.

Чув я тільки, як по садовій стежці гупотіли його босі ноги. Потім долетіли до мене його завзяті, захоплені вигукп:

— Хлопці, сюди! — І вслід за цим почувся свист.. Ото був свист, я вам скажу. Так не міг би свиснути ні один хлопець в тому селі. Так свистів тільки Соловей-розбійник. Від того посвисту мені аж у вухах залящало, а горобець, який сидів на найближчій гілочці, метнувся світ за очі. Од його поруху зірвалася з гілки вишня і впала мені на папери, луснула, і з неї бризнув червоний сік, утворивши на списаному аркуші кілька смужок, дуже схожих на знаки оклику.

Вслід за Володьчиним посвистом навколо мене все заворушилося, зашелестіло. Шаруділи кущі, тріщали гілочки, дудніла земля від

невидимих босих ніг. Десь у зеленій глибині саду задзвеніли дитячі голоси. Пізніше я довідався, що там були: Микола і Юрко, оті самі, що Володька їх клав одним пальцем, на обидві лопатки; Галя, Володьчина сестра, дуже гарненька дівчинка, у якої рожевенька крапочка ластовиння сиділа просто на кінчику носа. Були ще Олежка і Сидір, два брати Івани: один Іван Великий, другий Іван Малий, дві Наталки: одна та, що в другому класі, а друга та, що в третьому. Обидві дуже гарні дівчатка, але з маленькою бідою, бо одна могла писати тільки правою рукою, а друга тільки лівою. І її, цю Наталку, що ото могла писати тільки правою, звали Наталкою Пимоновою, бо батько в неї був Пи-мін, слюсар з МТС, а Наталку, що вміла писати тільки лівою, звали Наталкою Лівшото. Ну, і ще було двоє хлопців таких схожих між собою, що я все ніяк не міг розібрати, хто з них Василь Бублик, а хто Василь Кублик.

— Удача, удача! чулися Володьчині вигуки.— Дядя інженер мені просто сказав: роботи буде скільки завгодно, а вже що біганини, то просто не обберешся: треба промчати по Ворошиловській вулиці і полічити усі хати: як туди бігти, то ті, які будуть з правої руки, а назад ті, що з лівої...

Далі я вже не чув, що говорив Володька, бо всі діти зникли із саду.

"Молодець Володька,— подумав я, а тоді враз мені в голеву спала інша думка.— А садок оцей? Що сталося з садом, після того, коли,в ньому побувало стільки народу? Та вони ж Йогли обнести його весь за п'ять хвилин: пообривати яблука, груші, вишні, потолочити грядки, поламати гілки..."

Тепер я вам скажу, що це був не сякий-такий, нікудишній садок. Колгоспний садівник був знаючою людиною, то й попідбирав дерева найкращих сортів, і сад у нього ряснів фруктами. Ще в перший день я звернув увагу на одну деревину з великими соковитими грушами. Садівник нарахував на ній сто тридцять сім груш, які формою нагадували глечики. Які ж це були груті! Такі м'які, що пальці самі вдавлювалися їм в боки, і тоді густий сік починав текти по руці. Ат,

краще про це не згадувати. І таких дерев у саду росло сила-силенна. А крім.них ще й яблуні. Яблука на них з чоловічий кулак завбільшки. Зовні вони червоні, а всередині їх м'якоть така біла і ніжна і така солодка, що сама тане у роті. Губи від цих яблук самі злипаються. Я вже не кажу нічого про вишні. Скажу тільки, і це щира правда, що на всьому дереві не Знайдеться ні однієї гілки, з якої не звисали б вишні чи то поодинці, чи то цілими віяльцями. Та зважте ще які ягоди! Великі, темно-червоні, ось ткпіть голкою в одіту з них, то чи не бризне вона соком так, як бризкає прискавка, а який на смак той сік — не мені вам про це говорити, а надто коли ті ягоди покласти у пироги та ще й додати цукру...

Ось який був той сад, звідки оце випурхнуло дванадцять Володьчиних товаришів.

"Пропав сад,— з тривогою подумав я,— бо хіба можпа наодинці залишати козу з капустою, вовка з козою, а хлопців з яблуками, вишнями, грушами?"

Я теж колись був хлопцем, то про себе скажу от що: не було таких фруктів, які проходили б мимо мого рота. Знаєте, біля нас був ліс, а в тому лісі росли: терен, кислиці, дикі груші-крем'япки. Фрукти це такі, що навіть від стиглої груші-крем'янки можна втекти за тисячі кілометрів, а вже про терен чи кислиці нема що й казати. От спробуйте розкусити зелену тернину чи оту грушу-крем'янку, то чи не стягне вам рота так, що його й розкрити не можна! Стягне як гужами, та ще й скривитеся ви так, як середа на п'ятницю. А отже ж незважаючи на це, я з приятелями 'жменями пхав у рот зелений терен, жменями гриз оті груші-крем'янки, кривився, набивав таку оскомину, що не доторкнешся до зуба, а їв, бо хіба ж можна пройти байдуже повз такі ласощі?!

Коли отаке робилося з отими дичками, то можна уявити собі, як могли погосподарювати собі хлопці біля груш сорту "глива" і яблук сорту "ранет".

"Пропав-, загинув сад", подумав я ще раз та й рушив невесело оглядати шкоду.

І скажу вам щиру правду: те, що я побачив, дуже втішило мене. В саду було все на своєму місці: стояли цілі, неполамані дерева, на деревах висіли цілі і неушкоджені яблука, сливи, вишні, Я підійшов до тієї груші, на якій садівник нарахував сто тридцять еім глечичків, і всі вони висіли на своїх місцях. І це було тим дивніше, що па землі під грушею я побачив виразні відтиски дитячих ніг, причому відтиски ці належали не одній людині: товклося тут щонайменше троє чи четверо Володьчиних приятелів.

"Дивно,— подумав я.— Що б це могло значити? Чому все це добро па своєму місці?"

Так пі до чого і не додумавшися, пішов я кінець кінцем працювати до свого столу. Тут на паперах я побачив двох горобців, що бешкетували біля впалої ягоди. Один горобець тяг ту ягоду до себе, а другий — до себе. Вони так захопилися цим, що не помітили мого наближення, і коли б не пурхнули, я обов'язково схопив би їх: одного за крильце, а другого за хвіст. Але вони пурхнули. Я скинув з паперів не доїдену ними ягоду і сів до роботи, а тоді вже і про Володьку забув, і про сад, і про горобців. Опам'ятався я від тупоту. Спочатку навіть я не зрозумів був, в чому справа, а коли зрозумів, то аж здивувався. По стежці до мене мчав Володька з своїми приятелями. Вони були пітні, аж мокрі, але ж такі веселі і завзяті, що й не сказати. Володька мчав на шелюговій хворостині, а решта дітей на білих, лозових. Навіть дівчатка мчали на конях: воно й зрозуміло — спішне завдання треба було виконати спішно.

— Дозвольте рапортувати, дядю інженер! — крикнув Володька, спиняючись біля мене і прикладаючи руку до лоба.

— Дуже прошу, Володько,— відповів я.— Рапортуй, що там у тебе?

— То оце,— сказав Володька,— ви говорили про хати па Ворошиловській, так, будь ласка, по праву ,руку їх буде двадцять вісім, по ліву вісімнадцять, а разом сорок шість. Це точнісінько, бо он у Олежки теж сорок шість, а з арифметики в нього — ви ж знаєте — завжди п'ять!

— Володька правду каже. Я перевірив, і в мене теж сорок шість...— сказав Олежка.

— І в мене сорок шість!

— І в мене теж! — закричали всі інші старші діти, а Люсяі Галина сестра, сказала:

— А в мене три і один — сто! Он скільки в мене!

Ми всі засміялися, і Галя та Люся теж, а потім я сказав:

— Ну, спасибі. Тепер спочивайте, сідайте.

— Як це спочивати? Після чого? — здивувався Володька.— Та я ще ніколи не спочивав ні після чого. Та й усі також. Ви не соромтесь, а коли є яке завдання, кажіть. Наша ланка — раз-" два і готово. Може, ще яку вулицю перевірити? Га?

Володька і всі його приятелі були засапані, і я ще раз сказави

— А все ж таки, може, спочили б? Га?

— Ні,— відказав Володька,— коли ви вже дозволяєте пере* сапнути, то ми краще помчимося на річку.

— Це правда,— сказала Галя. Вона була рожева від того, що так багато рахувала, і крапочка ластовиння на її носику тези стала рожева.

— І я за річку,— сказав Олежка,— хоч Володька і побивав мене набокс, але плавати за мене ніхто краще не вміє. Я вмію і навимашки, і по-собачому, і стилем кроль, і щукою.

— Ти, правда, не дуже задавайся,— сказав Василь,— я плаваю не гірше за тебе. А хочеш, то й пережену.

— Ти? — сказав Олежка.— Ти? Та цьому не бувати ніколи в світі! Ось хоч давай поб'ємося на заклад.

— Почали,— сказав Василь Бублик.

— Цікаво подивитися, що буде далі,— докинув Василь Кублиіс,

— А я думаю так,— сказав я,— нема чого про це сперечати-" ся,— на річці побачите.

— Авжеж,— зауважила Галя,— не треба сперечатися.

— А ти,— відповів Олежка,— ніколи не сперечаєшся?

— Ба ні.

— Як спиш,— відповів Олежка.— Як спиш, то не спереча* єшся.

— Ось що, Олежко,— сказала Галя,— я тебе перша не_ чіпала, а коли ти зачепив, то скажу: ану признайсь, хто тоді грушу зірвав? Ага, мовчиш, почервонів? Червоний, як рак? А яка умова буліа, скажи? Забувся?

ж не збирався зривати, я ж тільки так, простиг трохи руйу... Простяг і зразу одсмйкнув. Ніхто й не бачив. Я сам тільки бачив. Хотів погладити пальцем, а вона і впала.

— А я скажу так,— озвався Володька,— такої умови в нас не було, щоб простягати руки. Так що, Олежко, тобі вже раз сказали "не виправдуйся", то й не виправдуйся, а коли винен, то мовчи.

— Ну я й мовчу. Коли винен, то й мов^у. .

А хто ж це придумав із вас,— спитав я,— щоб не простягати рук до фруктів?

— Це ми самі,— відповів Володька.— Нам тільки Ольга Терен-" тіївна, — ніонервожата, сказала: лХто хоче бути ^відомим колгоспником, той і буде в садівницькому гуртку. Тільки дивіться, щоб гурток був над усіма гуртками, щоб кращого не було і в світі", І голова колгоспу, Устим Григорович, теж: "Доглядайте нашого саду, і ми доглядатимемо. А як вродить, покличу вас у гості, поставимо в саду стіл, напечемо пирогів і будемо гуляти, веселитися цілісінький вечір. От як буде!" І у нас є договір з хлопцями і дівчатами з третьої ланки: вони доглядають сад з свого боку, а ми з свого. Тільки у нас, я гадаю, краще буде. У нас Олежка тільки зірвав грушу, а не з'їв, а в них Петро Савчин відкусив з гілки половину яблука. Так і висить, і зуби ридно. Такий скандал! А Дмитро Панченко з Набережної вулиці,— чуєте? — цілий картуз впшень нарвав. Виключили його хлопці з гуртка, тепер ходить сам, плаче та проситься...

Все, що я почув, мені припало до серця. Цих всіх дітей і Во-лодьку я прямо-таїш полюбив. Дуже сподобалося мені, як вони доглядали сад. Дуже сподобалося мені, як вони обережно, по-хазяйському склали своїх "коней" під стінкою сторожки. Спочатку поклав свого "коня" Володька, а вже поверх нього почали складати інші діти. А як закінчили з цим, Володька звернувся до — них:

— Будемо рушати. і І діти пішли на річку.

Як ішли, то Галя, ота, що з крапиночкою на носі, Володьчина сестра, спитала Володьку:

— А ми що далі будемо робити?

— Ямки для стовпів копати,— сказав він.— Бачили — по вулиці розмічають? Я вже попросився в бригадира. Він дозволив нам копати... Хто з вас уміє?

— Я,— сказав Олежка.

— І я,— обізвалися два Івани —великий і малий, а також Юрко, Василь...

— А ми не вміємо,— сказала Галя і дві Наталки.— Ми, коли хлопці стануть копати ямки, будемо носити їм воду. Хто захоче, той і нап'ється.

Далі їхньої розмови я не чув — вони зникли за деревами.

Отак я й здружився з дітьми.* Хороші це діти. Вони ще бігали з різними моїми завданнями і на вулицю Ворошилова, і на вулицю Вербову, і на майдан Сталіна. А ямок викопали хлопці аж п'ять. Може, викопали б і більше, так прийшли діти з Петрового кутка і з Набережної вулиці і кажуть:

— Як же це так, що Володьчині хлопці та електростанцію будують, а ми хіба гірші? Треба, щоб усі доклали рук до діла, бо лампочки ж усім проведуть!

— Це правильно,— сказав Володька.— Хай і вони теж копають. А ми підемо допомагати тим, хто працює на греблі.

— Я теж буду подавати каміння,— сказала Галя.— Це я вмію. Як будували нашу хату і ставили піч, то я всю цеглу з двору попереносила в хату.

Ціле літо я був у колгоспі і увесь час працював з Володькою і його товаришами. Після копання ям Володьчина ланка допомагала колгоспникам на греблі, потім допомагала ставити стовпи, натягати дроти. Любо було дивитися на них. Один подає лопату, другий тягне низку гаків, отих самих, що на них нагвинчують скляні або фарфорові чашки, третій кублиться із шнурами. А Галя і обидві Наталки принесуть води, ходять між людьми і гукають: "Кому холодної водиці з криниці?" А частенько і яблук та груш приносили із колгоспного саду. То голова колгоспу Устим Григорович дозволив.

Володька на роботі аж виріс, загорів, і всі хлопці та дівчата начебто підросли і стали сильнішими.

Незабаром села не можна було пізнати. Скрізь стовпи стояли, на стовпах дроти, а в кімнатах електричні лампочки. Тільки стемніє, в усіх хатах сяє золоте світло.

Отож як збудували електростанцію, став я з усіма прощатися. Винесли в сад великий стіл. Сторожиха тітка Оришка напекла пирогів. Були там пироги з вишнями, з яблуками, було варення, були всякі коржики та вергуни, були яблука, вишні, груші — просто у великих мисках і хто скільки хотів, той стільки і їв. А Галя й обидві Наталки їли мало і все позирали на патефон, так їм танцювати хотілося. Дуже весело було.

Коли вже пили чай з варенням. Устим Григорович подякував піонерам за те, що допомагали будувати електростанцію, а садівник за те, що допомагали доглядати сад. Володька сказав з гордістю:

аки правда побігати довелось. Так недарма ж: дивіться, в ко іі повний сад фруктів і повно електрики. Та й те сказати: до цього часу ми ніколи не бачили, як будують електростанцію, а тепер уже всяк знає, як це робити.

Ну й ще говорили, а потім веселилися і танцювали, аж поки щ зайшло сонце. Тоді я попрощався з дітьми. Подивився на Во-лодьку. Його очі, мов два голубі вогники, світилися приязню і теплом. Сказати вам правду, мені сумно було розлучатися з моїм маленьким другом. Мені дуже захотілося поцілувати його па прощання в пухку дитячу щічку, але я стримав себе. Ми ж бо з

Водбдькою чоловіки, і наша дружба виросла в спільній праці. Ми просто потиснули один одному руки. І приємне тепло його маленької дружньої руки я відчуваю на своїй долоні і тепер, коли розказую вам про все це.